

עניינים תוכן

3	תקציר
4	מבוא
5	1. סקירת ספרות
5	1.1 התפתחות חברתית
6	1.2 כשירות חברתית בינקות ובשנים המוקדמות
	1.3 קשיים חברתיים 9
	1.4 דרכי התמודדות עם קשיים חברתיים 9
11	2. מתודולוגיה
	2.1 אוכלוסיית המחקר 11
	2.2 כלי המחקר 11
14	3. ממצאים
	3.1 יכולות וכישורים חברתיים 14
	3.2 הבעת רגשות ושיתוף 15
	3.3 וויסות רגשי ושליטה עצמית 17
	3.4 הצורך בקבלה, חיזוקים וחשיבות הביטחון העצמי 18
20	דיון ומסקנות
22	רשימת מקורות
24	נספחים

מבוא

המחקר האמפירי בתחום ההתפתחות החברתית בינקות וגיל הרך החל להתפתח בתחילת המאה ה-20 (בקר, 2009). הגדרתה של "יכולת חברתית" (social competence) מתמקדות ביכולת של הפרט ליצור ולשמר יחסים הדדיים ומספקים עם בני גילו. ילדים עם יכולת חברתית טובה מבינים טוב יותר את הזולת, מתקשרים עם הסובבים אותם, יודעים להתאים את התנהגותם במצבים חברתיים שונים, יוזמים מגעים חברתיים בעילות ומיטיבים להצטרף למשחק עם בני גילם ומפיקים הנאה רבה ממגעים חברתיים אלו. תיאוריות התפתחותיות שונות שהתפתחו במהלך המאה ה-20, שבאמצעותם הסבירו תהליכים חברתיים היו תיאוריות פסיכואנליטיות כמו של פרויד ותיאוריית ההתקשרות של ג'ון בולבי, שנתנו חשיבות רבה ליחסים של האם והתינוק בהתפתחותו החברתית. תיאוריות קוגניטיביות התנהגותיות בניהם סקינר עם המודל גיורי תגובה ובנדורה שנתן חשיבות למרכיבים קוגניטיביים בהתפתחות החברתית וכן לאינטראקציה החברתית עם מודלים חשובים. זרם נוסף כלל את התיאוריות הקוגניטיביות הקונסטרוקטיביות התרבותיות כמו של פיאז'ה וויגוצקי הטוענים כי התפתחות חברתית רגשית קשורה בהתפתחות קוגניטיבית ובהבשלה פנימית של מבנים מנטליים אינטלקטואליים (בקר, 2009).

עבודה זו הינה מחקר פעולה הכולל תכנית התערבות שנועדה להביא לשיפור במיומנויות החברתיות של ילד בן 3, בעל קשיים חברתיים והימנעות חברתית, במטרה לשפר את הביטחון העצמי והדימוי העצמי שלו, להביא לשיפור היכולות החברתיות וסיוע ברכישת כישורים חברתיים, שיפור יכולת הוויסות הרגשי ולימוד טכניקות לשליטה עצמית ופיתוח כישורי מנטליזציה ושפה רגשית ולסייע לילד בקשריו עם הסובבים.

הפרק הראשון סקירת ספרות אשר עוסקת בנושאים של התפתחות חברתית, כשירות חברתית בגיל הרך, קשיים חברתיים ודרכי התמודדות אפשריות עם קשיים חברתיים. הפרק השני יציג את מתודולוגיית המחקר ואת תכנית ההתערבות שבוצעה. הפרק השלישי יציג את ממצאי ניתוח התצפיות לפני ההתערבות, במהלך ההתערבות ולאחריה. ולבסוף יוצגו מסקנות המחקר, מגבלותיו והשלכותיו התיאורטיות והיישומיות.

1. סקירת ספרות

2.1 שילוב

בשנת 1988 נחקק לראשונה בישראל חוק החינוך המיוחד. חוק זה קבע כי: "מטרת החינוך המיוחד היא לקדם ולפתח את כישוריו ויכולתו של הילד החרים, לתקן ולשפר את תפקודו הגופני, השכלי, הנפשי וההתנהגותי, להקנות לו ידע, מיומנויות והרגלים ולסגל לו התנהגות מקובלת בחברה, במטרה להקל על שילובו בה ובמעגל החברה" (חוק החינוך המיוחד, סעיף 2, 1988).

חוק זה תרם תרומה רבה בכך ששינה את התפיסה במערכת החינוך באשר לשילובם של תלמידים חריגים במערכת החינוך הרגילה. החוק נחקק בישראל 13 שנים לאחר שנחקק בארצות הברית חוק השילוב, לפיו זכותו של כל תלמיד להתחנך בסביבה שהיא פחות מגבילה (רייטר, 2003). חוק לא רשומה חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988, מקנה חינוך חנם לתלמידי חינוך מיוחד ואף קובע שמוסדות חינוך מיוחד (הן מוסדות חינוך רשמיים והן מוסדות חינוך מוכרים שאינם רשמיים) יתוקצבו במלואם על ידי משרד החינוך (כנסת ישראל, 2018).

המושג "שילוב" התפתח בחינוך המיוחד בשנות ה-90, והוא מאגד תחתיו גישות שונות, הקוראות כולן להפנות תלמידים עם צרכים מיוחדים לזרם המרכזי (mainstreaming) ולשלבם במערכת החינוך הרגילה. במערכת החינוך לומדים תלמידים עם יכולות מגוונות וצרכים שונים ועלינו לשאוף להעניק לכולם, חינוך איכותי המותאם לצורכיהם. תפישת עולם ממיינת, מתייגת ומדירה, המובילה להפניית יתר לחינוך המיוחד, שומטת את הבסיס המוסרי של העשייה החינוכית וסותרת את היסוד הדמוקרטי עליו נשען החינוך הציבורי (שמש, 2012).

מדיניות השילוב המקובלת כיום בישראל, מבוססת על עיקרון החלופה הפחות מגבילה המחייב את קיומן של חלופות שונות ומגוונות בכל אחד מתחומי החיים, ובכלל זה רצף של מסגרות לימודיות שונות במערכת החינוך. החל מהכיתה הרגילה הנורמטיבית, אל הכיתה המשלבת, הטיפולית והמקדמת בבית הספר הרגיל ועד לכיתת החינוך המיוחד בבית הספר לחינוך מיוחד. הגיוון בחלופות אמור לאפשר התאמה מרבית ליכולותיו וצרכיו של הילד, מתוך הכרה באוכלוסיית התלמידים בעלי הצרכים המיוחדים כמגוונת בחומרת קשייה וצרכיה. את ההחלטה על מסגרת לימודיו של התלמיד בעל הצרכים המיוחדים מקבלת ועדת ההשמה. לפי תפיסת הועדה, ככל שהמסגרת סגריבית יותר הרי שנועדה לילדים עם בעיות חמורות יותר, שכן היא מכילה שירותים מקיפים ומיוחדים יותר. בבחירת המסגרת המתאימה עבור הילד, נותנת ועדת ההשמה עדיפות מפורשת לקידומו במסגרות החינוך הרגילות (הלל-לויאן ובכר-כץ, 2010).

בחוק החינוך המיוחד מוצעות שתי אפשרויות של שילוב ילדים עם צרכים אחרים במערכת החינוך הרגילה, הנעות בין שילוב מלא לחלקי בשילוב המלא, הילד עם הצרכים האחרים לומד בכיתה הרגילה לאורך כל שעות היום, תוך שהוא מקבל את התמיכה לה הוא זקוק. בשילוב חלקי- הילד לומד בכיתה קטנה הנמצאת